

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 2ας Σεπτεμβρίου 2021 *

«Προδικαστική παραπομπή – Οδηγία 2004/38/ΕΚ – Άρθρο 13, παράγραφος 2 – Δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογένειας πολίτη της Ένωσης – Γάμος μεταξύ πολίτη της Ένωσης και υπηκόου τρίτης χώρας – Διατήρηση, σε περίπτωση διαζυγίου, του δικαιώματος διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας που υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου του – Υποχρέωση απόδειξης της ύπαρξης επαρκών πόρων – Τέτοια υποχρέωση δεν υφίσταται στην οδηγία 2003/86/ΕΚ – Κύρος – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρα 20 και 21 – Ίση μεταχείριση – Διαφορετική μεταχείριση ανάλογα με το αν ο συντηρών είναι πολίτης της Ένωσης ή υπήκοος τρίτης χώρας – Μη συγκρίσιμες καταστάσεις»

Στην υπόθεση C-930/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Conseil du contentieux des étrangers (Συμβούλιο επίλυσης ένδικων διαφορών αλλοδαπών, Βέλγιο) με απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Δεκεμβρίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

X

κατά

État belge,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Κ. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), Αντιπρόεδρο, J.-C. Bonichot, A. Prechal, M. Βηλαρά, N. Piçarra και A. Kumin, προέδρους τμήματος, M. Safjan, D. Šváby, S. Rodin, K. Jürimäe, P. G. Xuereb, L. S. Rossi, I. Jarukaitis και J. Passer, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: M. Krausenböck, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 7ης Δεκεμβρίου 2020,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο X, εκπροσωπούμενος από τον J. Wolsey και την E. Didi, avocats,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις L. Van den Broeck, M. Jacobs και C. Pochet, επικουρούμενες από τους E. Derriks, K. de Haes και G. van Witzenburg, avocats,
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκπροσωπούμενο από τους D. Warin και R. van de Westelaken,
- το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκπροσωπούμενο από την S. Boelaert και τον R. Meyer,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις C. Cattabriga και E. Montaguti,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 22ας Μαρτίου 2021,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77, και διορθωτικό ΕΕ 2004, L 229, σ. 35), υπό το πρίσμα των άρθρων 20 και 21 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του X και του État belge (Βελγικού Δημοσίου), σχετικά με τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής του X στη βελγική επικράτεια.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 2004/38

- 3 Κατά τις αιτιολογικές σκέψεις 1 έως 3, 5, 10 και 15 της οδηγίας 2004/38:
  - «(1) Η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το πρωτογενές και ατομικό δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των περιορισμών και των όρων που ορίζονται στη συνθήκη [ΛΕΕ] και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή του εν λόγω δικαιώματος.

(2) Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς, η οποία περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελευθερία σύμφωνα με τις διατάξεις της συνθήκης [ΛΕΕ].

(3) [Η ιθαγένεια της Ένωσης θα πρέπει να είναι το θεμελιώδες καθεστώς των υπηκόων των κρατών μελών όταν ασκούν το δικαίωμά τους της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής. [Ως εκ τούτου], είναι αναγκαίο να κωδικοποιηθούν και να επανεξετασθούν οι ισχύουσες κοινοτικές πράξεις που διέπουν χωριστά τους μισθωτούς, τους μη μισθωτούς, καθώς και τους φοιτητές και άλλα πρόσωπα άνευ επαγγέλματος, προκειμένου να απλοποιηθεί και να ενισχυθεί το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής όλων των πολιτών της Ένωσης.

[...]

(5) Το δικαίωμα όλων των πολιτών της Ένωσης να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, προκειμένου να ασκείται υπό αντικειμενικές συνθήκες ελευθερίας και αξιοπρέπειας, θα πρέπει να παρέχεται και στα μέλη της οικογένειάς τους, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους. [...]

[...]

(10) Οι απολαύοντες του δικαιώματος διαμονής δεν θα πρέπει, ωστόσο, να καθίστανται υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής κατά την αρχική περίοδο διαμονής τους. Για τον σκοπό αυτό, το δικαίωμα διαμονής των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους, για χρονικά διαστήματα μεγαλύτερα των τριών μηνών, θα πρέπει να υπόκειται σε όρους.

[...]

(15) Θα πρέπει να παρέχεται νομική προστασία στα μέλη της οικογένειας σε περίπτωση θανάτου του πολίτη της Ένωσης, διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή λήξης της καταχωρισμένης σχέσης. Ως εκ τούτου, με βάση την αρχή του σεβασμού του οικογενειακού βίου και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, υπό ορισμένες δε συνθήκες προς αποφυγή καταχρήσεως, θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα τα οποία θα εξασφαλίζουν ότι, στις περιπτώσεις αυτές, τα μέλη της οικογένειας τα οποία διαμένουν ήδη στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής διατηρούν το δικαίωμα διαμονής τους αποκλειστικά σε προσωπική βάση.»

4 Το άρθρο 1 της οδηγίας 2004/38, το οποίο φέρει τον τίτλο «Σκοπός», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Η παρούσα οδηγία καθορίζει:

α) τους όρους που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών από τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους·

β) το δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους·

- γ) τους περιορισμούς των δικαιωμάτων που αναφέρονται στα στοιχεία α) και β), για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.»
- 5 Το άρθρο 7 της οδηγίας αυτής, με τίτλο «Δικαίωμα διαμονής άνω των τριών μηνών», ορίζει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:
- «1. Όλοι οι πολίτες της Ένωσης έχουν δικαίωμα διαμονής στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των τριών μηνών, εφόσον:
- α) είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί στο κράτος μέλος υποδοχής, ή
  - β) διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη των οικογενειών τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της περιόδου παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, καθώς και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή
  - γ) – έχουν εγγραφεί σε ιδιωτικό ή δημόσιο ίδρυμα, εγκεκριμένο ή χρηματοδοτούμενο από το κράτος μέλος υποδοχής βάσει της νομοθεσίας ή της διοικητικής πρακτικής του, για να παρακολουθήσουν κατά κύριο λόγο σπουδές, συμπεριλαμβανομένων μαθημάτων επαγγελματικής κατάρτισης, και
    - διαθέτουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής και βεβαιώνουν την αρμόδια εθνική αρχή, με δήλωση ή με ισοδύναμο μέσο της επιλογής τους, ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τον εαυτό τους και τα μέλη της οικογένειάς τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής κατά τη διάρκεια της παραμονής τους, ή
  - δ) είναι μέλη της οικογένειας τα οποία συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν πολίτη της Ένωσης που πληροί τους όρους που αναφέρονται στα στοιχεία α), β) ή γ).
2. Το δικαίωμα διαμονής που προβλέπεται στην παράγραφο 1 εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, όταν συνοδεύουν ή πηγαίνουν να συναντήσουν, στο κράτος μέλος υποδοχής, τον πολίτη της Ένωσης και εφόσον ο εν λόγω πολίτης πληροί τους όρους που αναφέρονται στην παράγραφο 1 στοιχεία α), β) ή γ).»
- 6 Το άρθρο 13 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Διατήρηση του δικαιώματος διαμονής από τα μέλη της οικογένειας σε περίπτωση διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή λήξης της καταχωρισμένης συμβίωσης», έχει ως εξής:
- «1. Με την επιφύλαξη του δεύτερου εδαφίου, το διαζύγιο, η ακύρωση του γάμου ή η λήξη της καταχωρισμένης συμβίωσης του πολίτη της Ένωσης κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 2 παράγραφος 2 στοιχείο β) δεν θίγει το δικαίωμα διαμονής των μελών της οικογένειάς του, τα οποία είναι υπήκοοι κράτους μέλους.
- Πριν από την απόκτηση δικαιώματος μόνιμης διαμονής, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να πληρούν τους όρους που καθορίζονται στο άρθρο 7 παράγραφος 1 στοιχεία α), β), γ) ή δ).

2. Με την επιφύλαξη του δεύτερου εδαφίου, το διαζύγιο, η ακύρωση του γάμου ή η λήξη της καταχωρισμένης συμβίωσης κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 2 παράγραφος 2 στοιχείο β) δεν συνεπάγεται απώλεια του δικαιώματος διαμονής των μελών της οικογένειας του πολίτη της Ένωσης τα οποία δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) αν ο γάμος ή η καταχωρισμένη συμβίωση διήρκεσε, έως την έναρξη της διαδικασίας έκδοσης διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου ή τη λήξη της καταχωρισμένης συμβίωσης κατά τα αναφερόμενα στο άρθρο 2 παράγραφος 2 στοιχείο β), τρία έτη τουλάχιστον, εκ των οποίων το ένα έτος στο κράτος μέλος υποδοχής, [...]

[...]

γ) αν τούτο υπαγορεύεται από ιδιαιτέρως δυσχερείς καταστάσεις, όπως σε περίπτωση που το μέλος της οικογένειας κατέστη θύμα οικογενειακή βίας ενόσω υφίστατο ο γάμος ή η καταχωρισμένη συμβίωση, [...]

[...].

Πριν από την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής, το δικαίωμα διαμονής των ενδιαφερομένων εξακολουθεί να τελεί υπό την προϋπόθεση ότι μπορούν να αποδείξουν ότι είναι μισθωτοί ή μη μισθωτοί ή ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τους ίδιους και τα μέλη της οικογένειάς τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, και ότι έχουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή ότι είναι μέλη της ήδη συσταθείσας στο κράτος μέλος υποδοχής οικογένειας ενός προσώπου το οποίο πληροί αυτές τις προϋποθέσεις. Η έννοια των “επαρκών πόρων” ορίζεται στο άρθρο 8 παράγραφος [4].

Τα εν λόγω μέλη της οικογένειας διατηρούν το δικαίωμα διαμονής αποκλειστικά σε προσωπική βάση.»

7 Το άρθρο 37 της ίδιας οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευνοϊκότερες εθνικές διατάξεις», προβλέπει τα ακόλουθα:

«Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας δεν επηρεάζουν τις καθοριζόμενες από τα κράτη μέλη νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις, οι οποίες είναι, ενδεχομένως, ευνοϊκότερες για τα πρόσωπα που εμπίπτουν στην παρούσα οδηγία.»

Η οδηγία 2003/86/EK

8 Κατά τις αιτιολογικές σκέψεις 3, 4, 6 και 15 της οδηγίας 2003/86/EK του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 2003, σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης (ΕΕ 2003, L 251, σ. 12):

«(3) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνώρισε, κατά την ειδική σύνοδό του στο Τάμπερε στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999, την ανάγκη εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών που αφορούν τους όρους υποδοχής και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών. Στο πλαίσιο αυτό, επιβεβαίωσε ιδίως ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να εξασφαλίζει ισότιμη μεταχείριση των υπηκόων των τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στο έδαφος των κρατών μελών και

ότι μια πιο ενεργητική πολιτική ενσωμάτωσης θα πρέπει να στοχεύει στο να τους προσφέρει δικαιώματα και υποχρεώσεις συγκρίσιμα με αυτά των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. [...]

- (4) Η οικογενειακή επανένωση αποτελεί απαραίτητο μέσο προκειμένου να καταστεί δυνατός ο οικογενειακός βίος. Συμβάλλει στη δημιουργία κοινωνικοπολιτιστικής σταθερότητας που διευκολύνει την ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών στα κράτη μέλη, γεγονός που επιτρέπει εξάλλου την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής που αποτελεί θεμελιώδη στόχο της [Ευρωπαϊκής] Κοινότητας, όπως αναφέρεται στη συνθήκη [ΕΚ].

[...]

- (6) Για την προστασία της οικογένειας και τη δημιουργία ή διατήρηση οικογενειακού βίου, θα πρέπει να καθορισθούν τα υλικά κριτήρια για την άσκηση του δικαιώματος οικογενειακής επανένωσης βάσει κοινών κριτηρίων.

[...]

- (15) Η ενσωμάτωση των μελών της οικογένειας θα πρέπει να προωθείται. Για το σκοπό αυτό, θα πρέπει να τους χορηγείται καθεστώς ανεξάρτητο από εκείνο του συντηρούντος, σε περίπτωση διάλυσης του γάμου και σχέσης συμβίωσης, και πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση υπό τους ίδιους όρους με τον αιτούντα την επανένωση, κάτω από παρόμοιες συνθήκες.»

- 9 Το άρθρο 15 της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«[...]

3. Σε περίπτωση χηρείας, διαζυγίου, χωρισμού ή θανάτου εξ αίματος ανιόντων ή κατιόντων πρώτου βαθμού, μπορεί να χορηγείται αυτόνομη άδεια διαμονής, κατόπιν αίτησης, εφόσον απαιτείται, στα πρόσωπα που έχουν εισέλθει στο κράτος μέλος δυνάμει οικογενειακής επανένωσης. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις οι οποίες εξασφαλίζουν τη χορήγηση αυτόνομης άδειας διαμονής σε περίπτωση ιδιαιτέρως δυσχερών περιστάσεων.

4. Οι όροι της χορήγησης και της διάρκειας της αυτόνομης άδειας διαμονής θεσπίζονται από το εθνικό δίκαιο.»

Το βελγικό δίκαιο

- 10 Το άρθρο 42quater, § 1 και 4, του loi sur l'accès au territoire, le séjour, l'établissement et l'éloignement des étrangers (νόμου σχετικά με την είσοδο στην επικράτεια, τη διαμονή, την εγκατάσταση και την απομάκρυνση των αλλοδαπών), της 15ης Δεκεμβρίου 1980 (*Moniteur belge* της 31ης Δεκεμβρίου 1980, σ. 14584), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της διαφοράς της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος της 15ης Δεκεμβρίου 1980), με το οποίο μεταφέρεται στο βελγικό δίκαιο το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, προβλέπει ότι ο υπουργός στις αρμοδιότητες του οποίου εμπίπτουν η είσοδος στην επικράτεια, η διαμονή, η εγκατάσταση και η απομάκρυνση των αλλοδαπών (στο εξής: υπουργός), ή ο ενεργών κατ' εξουσιοδότησή του, δύναται να θέσει τέλος, εντός πέντε ετών από την αναγνώριση του δικαιώματος διαμονής, στο δικαίωμα διαμονής μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης το οποίο δεν είναι πολίτης της Ένωσης και διαμένει στην εθνική επικράτεια ως μέλος της

οικογένειας του εν λόγω πολίτη της Ένωσης, όταν ο γάμος με τον πολίτη της Ένωσης τον οποίο συνόδευσε ή με τον οποίο επανενώθηκε έχει λυθεί ή δεν υφίσταται πλέον συνοίκηση, εκτός εάν το μέλος της οικογένειας αποδεικνύει την ύπαρξη ιδιαίτερας δυσχερούς κατάστασης, όπως είναι το γεγονός ότι υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας στο πλαίσιο του γάμου ή της καταχωρισμένης συμβίωσης, και εφόσον ο ενδιαφερόμενος αποδεικνύει ότι είναι μισθωτός ή μη μισθωτός εργαζόμενος στο Βέλγιο, ή ότι διαθέτει επαρκείς πόρους ώστε να μην επιβαρύνει το βελγικό σύστημα κοινωνικής πρόνοιας κατά τη διάρκεια της διαμονής του και ότι διαθέτει ασφάλιση ασθενοείας η οποία καλύπτει το σύνολο των κινδύνων στο Βέλγιο, ή ότι είναι μέλος ήδη συσταθείσας στο εν λόγω κράτος μέλος οικογένειας προσώπου το οποίο πληροί τις προϋποθέσεις αυτές.

- 11 Το άρθρο 11, § 2, του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980, με το οποίο μεταφέρεται στο βελγικό δίκαιο το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86, προβλέπει ότι ο υπουργός ή ο ενεργών κατ' εξουσιοδότησή του δύναται να θέσει τέλος, εντός πέντε ετών από τη χορήγηση, ανάλογα με την περίπτωση, της άδειας διαμονής ή του εγγράφου που βεβαιώνει την υποβολή της αίτησης άδειας διαμονής, στο δικαίωμα διαμονής μέλους της οικογένειας υπηκόου τρίτης χώρας, ο οποίος έχει άδεια διαμονής ή έχει γίνει δεκτός προς διαμονή, όταν τα πρόσωπα αυτά δεν διάγουν ή δεν διάγουν πλέον πραγματικό συζυγικό ή οικογενειακό βίο, εκτός εάν το μέλος της οικογένειας αποδεικνύει ότι υπήρξε θύμα ενδοοικογενειακής βίας κατά τη διάρκεια του γάμου ή της συμβίωσης.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 12 Ο Χ, προσφεύγων της κύριας δίκης, ο οποίος είναι Αλγερινός υπήκοος, συνήψε γάμο με Γαλλίδα υπήκοο στις 26 Σεπτεμβρίου 2010 στο Αλγέρι (Αλγερία) πριν μεταβεί στο Βέλγιο, στις 22 Φεβρουαρίου 2012, με θεώρηση βραχείας διαμονής, προκειμένου να επανενωθεί με τη σύζυγό του, η οποία κατοικούσε στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους.
- 13 Στις 20 Απριλίου 2012, από την ένωση μεταξύ του προσφεύγοντος της κύριας δίκης και της συζύγου του, γεννήθηκε η κόρη τους, η οποία έχει, όπως και η μητέρα της, τη γαλλική ιθαγένεια.
- 14 Στις 7 Μαΐου 2013 ο προσφεύγων της κύριας δίκης υπέβαλε αίτηση χορήγησης δελτίου διαμονής μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης, ως σύζυγος Γαλλίδας υπηκόου, και, στις 13 Δεκεμβρίου του ίδιου έτους, του χορηγήθηκε το εν λόγω δελτίο διαμονής, το οποίο ίσχυε έως τις 3 Δεκεμβρίου 2018.
- 15 Μετά από σχεδόν πέντε έτη γάμου, εκ των οποίων δύο έτη κοινού βίου στο Βέλγιο, ο προσφεύγων της κύριας δίκης αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη συζυγική στέγη, διότι ήταν θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους της συζύγου του. Διέμεινε αρχικά σε «καταφύγιο», πριν βρει κατοικία στο Τουρναι (Βέλγιο), όπου εγκαταστάθηκε στις 22 Μαΐου 2015. Εξάλλου, ο προσφεύγων της κύριας δίκης υπέβαλε καταγγελία στις 2 Μαρτίου 2015 για τις πράξεις ενδοοικογενειακής βίας τις οποίες είχε υποστεί.
- 16 Κατόπιν έκθεσης συνοίκησης η οποία συντάχθηκε στις 30 Οκτωβρίου 2015 και με την οποία διαπιστώθηκε η μη συνοίκηση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης και της συζύγου του, δεδομένου ότι η τελευταία κατοικούσε στη Γαλλία με την κόρη τους από τις 10 Σεπτεμβρίου 2015, το Βελγικό Δημόσιο, με απόφαση της 2ας Μαρτίου 2016, έθεσε τέλος στο δικαίωμα διαμονής του προσφεύγοντος της κύριας δίκης διατάσσοντάς τον να εγκαταλείψει τη

βελγική επικράτεια. Η απόφαση αυτή ακυρώθηκε, ωστόσο, με απόφαση του Conseil du contentieux des étrangers (Συμβουλίου επίλυσης ένδικων διαφορών αλλοδαπών, Βέλγιο), της 16ης Σεπτεμβρίου 2016.

- 17 Με έγγραφο της 10ης Μαρτίου 2017, το Βελγικό Δημόσιο ζήτησε από τον προσφεύγοντα της κύριας δίκης συμπληρωματικές πληροφορίες, μεταξύ άλλων απόδειξη σχετικά με τα μέσα διαβίωσής του και την ασφάλιση ασθενείας. Στις 2 Μαΐου του ίδιου έτους, ο προσφεύγων της κύριας δίκης ενημέρωσε το Βελγικό Δημόσιο ότι ήταν θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους της συζύγου του και ζήτησε τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής του στην επικράτεια του εν λόγω κράτους μέλους, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 42quater, § 4, σημείο 4°, του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980.
- 18 Με απόφαση της 14ης Δεκεμβρίου 2017, το Βελγικό Δημόσιο έθεσε τέλος στο δικαίωμα διαμονής του προσφεύγοντος της κύριας δίκης, με την αιτιολογία ότι, μολονότι βρισκόταν σε δυσχερή κατάσταση, δεν είχε αποδείξει ότι διέθετε επαρκείς πόρους για να καλύψει τις ανάγκες του. Η απόφαση αυτή δεν τον διέτασσε, ωστόσο, να εγκαταλείψει τη βελγική επικράτεια. Στις 26 Ιανουαρίου 2018 ο προσφεύγων της κύριας δίκης άσκησε προσφυγή κατά της εν λόγω απόφασης ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Conseil du contentieux des étrangers (Συμβουλίου επίλυσης ένδικων διαφορών αλλοδαπών).
- 19 Το δικαστήριο αυτό επισημαίνει ότι το άρθρο 42quater, § 4, του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980, με το οποίο μεταφέρθηκε στο βελγικό δίκαιο το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, εξαρτά, σε περίπτωση διαζυγίου ή λήξης της συνοίκησης των συζύγων, τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου του, πολίτη της Ένωσης, από ορισμένες προϋποθέσεις, στις οποίες περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η προϋπόθεση να διαθέτει ο ενδιαφερόμενος επαρκείς πόρους και ασφάλιση ασθενείας, ενώ, υπό τις ίδιες περιστάσεις, το άρθρο 11, § 2, του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980, με το οποίο μεταφέρθηκε στο βελγικό δίκαιο το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86, εξαρτά τη χορήγηση αυτόνομης άδειας διαμονής σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος άσκησε το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με νομίμως διαμένοντα στο Βέλγιο υπήκοο τρίτης χώρας μόνον από την απόδειξη της τέλεσης πράξεων ενδοοικογενειακής βίας.
- 20 Επομένως, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι οι υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους των συζύγων τους τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης ανάλογα με το αν άσκησαν δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης με πολίτη της Ένωσης ή με υπήκοο τρίτης χώρας και ότι η διαφορετική αυτή μεταχείριση απορρέει από τις προαναφερθείσες διατάξεις των οδηγιών 2004/38 και 2003/86.
- 21 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Conseil du contentieux des étrangers (Συμβούλιο επίλυσης ένδικων διαφορών αλλοδαπών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αντιβαίνει το άρθρο 13, παράγραφος 2, της [οδηγίας 2004/38] στα άρθρα 20 και 21 του [Χάρτη], καθόσον προβλέπει ότι το διαζύγιο, η ακύρωση του γάμου ή η λήξη της καταχωρισμένης συμβίωσης δεν συνεπάγονται απώλεια του δικαιώματος διαμονής των μελών της οικογένειας του πολίτη της Ένωσης που δεν είναι πολίτες κράτους μέλους –ιδίως αν αυτό υπαγορεύεται από ιδιαιτέρως δυσχερείς καταστάσεις, όπως στην περίπτωση που το μέλος της οικογένειας υπήρξε θύμα ενδοοικογενειακής βίας ενόσω υφίστατο ο γάμος ή η καταχωρισμένη συμβίωση–, αλλά μόνον υπό την προϋπόθεση ότι οι ενδιαφερόμενοι αποδεικνύουν ότι είναι μισθωτοί ή μη

μισθωτοί, ή ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τους ίδιους και για τα μέλη της οικογένειάς τους, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, και ότι έχουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθενείας στο κράτος μέλος υποδοχής, ή ότι είναι μέλη της ήδη συσταθείσας στο κράτος μέλος υποδοχής οικογένειας ενός προσώπου το οποίο πληροί τις προϋποθέσεις αυτές, μολονότι το άρθρο 15, παράγραφος 3, της [οδηγίας 2003/86], το οποίο προβλέπει την ίδια δυνατότητα διατήρησης του δικαιώματος διαμονής, δεν εξαρτά την εν λόγω διατήρηση από την τελευταία ως άνω προϋπόθεση;»

- 22 Με έγγραφο της 9ης Σεπτεμβρίου 2020, το οποίο περιήλθε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 17 Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους, το αιτούν δικαστήριο, απαντώντας στο αίτημα παροχής πληροφοριών που του απηύθυνε το Δικαστήριο στις 14 Αυγούστου του ίδιου έτους, επισήμανε ότι ο προσφεύγων της κύριας δίκης είχε υποβάλει αίτηση διαζυγίου στις 5 Ιουλίου 2018 και ότι το διαζύγιο του ενδιαφερομένου και της συζύγου του εκδόθηκε στις 24 Ιουλίου 2018.

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 23 Η Βελγική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να απαντήσει στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, για τον λόγο ότι, πρώτον, το αιτούν δικαστήριο έχει αμφιβολίες ως προς το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 όχι υπό το πρίσμα κανόνα του δικαίου της Ένωσης, αλλά υπό το πρίσμα κανόνα δικαίου θεσπισθέντος από τον εθνικό νομοθέτη στο πλαίσιο της αρμοδιότητας την οποία του αναγνωρίζει το άρθρο 15, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας 2003/86, δεύτερον, η μη τήρηση των προϋποθέσεων του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 θα έθιγε τους κανόνες κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ της Ένωσης και των κρατών μελών και, τρίτον, οι διατάξεις του Χάρτη δεν μπορούν να οδηγήσουν σε τροποποίηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης και, ως εκ τούτου, σε οικειοποίηση των αρμοδιοτήτων που, στο παρόν στάδιο εξέλιξης του δικαίου της Ένωσης, ανήκουν στα κράτη μέλη, όπως είναι αυτές που αφορούν τις προϋποθέσεις διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι δεν πληρούν την προϋπόθεση σχετικά με την ιδιότητα του μέλους της οικογένειας πολίτη της Ένωσης.
- 24 Συναφώς, από το άρθρο 19, παράγραφος 3, στοιχείο β', ΣΕΕ και το άρθρο 267, πρώτο εδάφιο, στοιχείο β', ΣΛΕΕ προκύπτει ότι το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να αποφαινεται προδικαστικώς επί της ερμηνείας και του κύρους όλων ανεξαιρέτως των πράξεων των θεσμικών οργάνων της Ένωσης, δεδομένου ότι οι πράξεις τους πρέπει να συνάδουν πλήρως τόσο με τις διατάξεις των Συνθηκών και τις συνταγματικές αρχές που απορρέουν από αυτές όσο και με τις διατάξεις του Χάρτη [απόφαση της 14ης Μαΐου 2019, Μ. κ.λπ. (Ανάκληση του καθεστώτος πρόσφυγα), C-391/16, C-77/17 και C-78/17, EU:C:2019:403, σκέψη 71 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 25 Εν προκειμένω, εκτιμώντας ότι, όσον αφορά τις προϋποθέσεις διατήρησης, ιδίως σε περίπτωση διαζυγίου, του δικαιώματος διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών που υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου τους, το καθεστώς που θεσπίζεται με το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 ως προς τους υπηκόους τρίτων χωρών των οποίων ο σύζυγος είναι πολίτης της Ένωσης είναι λιγότερο ευνοϊκό από εκείνο που θεσπίζεται με το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86 ως προς τους υπηκόους τρίτων χωρών των οποίων ο σύζυγος είναι επίσης υπήκοος τρίτης χώρας, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του κύρους του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 υπό το πρίσμα των άρθρων 20 και 21 του Χάρτη, τα οποία κατοχυρώνουν τις αρχές της ίσης μεταχείρισης και της απαγόρευσης των διακρίσεων.

- 26 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να δώσει απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 27 Με το προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 είναι έγκυρο υπό το πρίσμα των άρθρων 20 και 21 του Χάρτη.
- 28 Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν, εξαρτώντας, σε περίπτωση διαζυγίου, τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών που υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου τους, πολίτη της Ένωσης, από τις προϋποθέσεις του άρθρου 13, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2004/38, στις οποίες περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η προϋπόθεση περί επάρκειας των πόρων, ενώ το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86 δεν επιβάλλει τέτοιες προϋποθέσεις για τη χορήγηση, υπό τις ίδιες περιστάσεις, αυτόνομης άδειας διαμονής στους υπηκόους τρίτων χωρών που υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου τους ο οποίος είναι επίσης υπήκοος τρίτης χώρας, ο νομοθέτης της Ένωσης εισήγαγε διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών υπηκόων τρίτων χωρών που υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας, εις βάρος της πρώτης από τις εν λόγω κατηγορίες, κατά παράβαση των άρθρων 20 και 21 του Χάρτη.
- 29 Προκαταρκτικώς, επισημαίνεται ότι, χωρίς να προβάλουν τυπικώς ένσταση απαραδέκτου του προδικαστικού ερωτήματος που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με τις γραπτές παρατηρήσεις της, και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με τις προφορικές παρατηρήσεις του, εξέφρασαν αμφιβολίες ως προς τη δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 υπό περιστάσεις όπως αυτές της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 30 Οι αμφιβολίες αυτές στηρίζονται στην απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA (C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 51), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι η ως άνω διάταξη έχει την έννοια ότι υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος έχει διαζευχθεί πολίτη της Ένωσης και ο οποίος υπήρξε, κατά τη διάρκεια του γάμου, θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του δευτέρου δεν μπορεί να διατηρήσει το δικαίωμα διαμονής του στο κράτος μέλος υποδοχής, βάσει της διάταξης αυτής, σε περίπτωση κατά την οποία η δικαστική διαδικασία για την έκδοση διαζυγίου κινήθηκε κατόπιν της αναχώρησης του συζύγου ο οποίος είναι πολίτης της Ένωσης από το εν λόγω κράτος μέλος.
- 31 Όπως, όμως, επισημάνθηκε στις σκέψεις 16 και 22 της παρούσας απόφασης, έστω και αν ο προσφεύγων της κύριας δίκης υπήρξε, κατά τη διάρκεια του γάμου του, θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους της πρώην συζύγου του, πολίτη της Ένωσης, πράγμα το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, η τελευταία κατοικεί στη Γαλλία με την κόρη τους από τις 10 Σεπτεμβρίου 2015. Η δικαστική διαδικασία για την έκδοση διαζυγίου δεν κινήθηκε παρά τρία σχεδόν έτη μετά την αναχώρηση της πρώην συζύγου του και της κόρης τους από το Βέλγιο, ήτοι στις 5 Ιουλίου 2018, και το διαζύγιο εκδόθηκε στις 24 Ιουλίου του ίδιου έτους.

- 32 Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο πρέπει να προσδιοριστεί το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 πριν εκτιμηθεί το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας αυτής υπό το πρίσμα των λόγων που μνημονεύει το αιτούν δικαστήριο.
- 33 Συναφώς, καταρχάς, τόσο από τον τίτλο όσο και από το γράμμα της διάταξης του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 προκύπτει ότι η διατήρηση του δικαιώματος διαμονής του οποίου απολαύουν, βάσει της διάταξης αυτής, τα μέλη της οικογένειας πολίτη της Ένωσης τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους προβλέπεται ιδίως σε περίπτωση διαζυγίου και ότι, συνεπώς, εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις της ως άνω διάταξης, το διαζύγιο δεν συνεπάγεται την απώλεια του εν λόγω δικαιώματος διαμονής (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA, C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 40).
- 34 Περαιτέρω, όσον αφορά το πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται η διάταξη αυτή, το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 συνιστά παρέκκλιση από την αρχή ότι από την εν λόγω οδηγία δεν αντλούν δικαιώματα εισόδου και διαμονής σε κράτος μέλος όλοι οι υπήκοοι τρίτων χωρών, αλλά μόνον όσοι είναι «μέλη της οικογένειας», κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, της οδηγίας, πολίτη της Ένωσης που άσκησε το δικαίωμά του ελεύθερης κυκλοφορίας εγκαθιστάμενος σε κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο του οποίου έχει την ιθαγένεια, αρχή η οποία έχει διατυπωθεί με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA, C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 41 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 35 Πράγματι, το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 αφορά τις εξαιρετικές περιπτώσεις κατά τις οποίες το διαζύγιο δεν συνεπάγεται την απώλεια του δικαιώματος διαμονής των ενδιαφερόμενων υπηκόων τρίτων χωρών, βάσει της οδηγίας 2004/38, μολονότι, κατόπιν της έκδοσης του διαζυγίου τους, οι υπήκοοι αυτοί δεν πληρούν πλέον τις προϋποθέσεις του άρθρου 7, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας, ιδίως δε την προϋπόθεση περί «μέλους της οικογένειας» πολίτη της Ένωσης, κατά την έννοια του άρθρου 2, σημείο 2, στοιχείο α', της οδηγίας (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA, C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 42).
- 36 Τέλος, όσον αφορά τον σκοπό του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, ο σκοπός αυτός συνίσταται, κατά την αιτιολογική σκέψη 15 της εν λόγω οδηγίας, στην παροχή νομικής προστασίας στα μέλη της οικογένειας σε περίπτωση διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή λύσης του συμφώνου συμβίωσης, λαμβανομένων, προς τούτο, των μέτρων με τα οποία θα διασφαλιστεί ότι, στις περιπτώσεις αυτές, τα μέλη της οικογένειας που διαμένουν ήδη εντός του κράτους μέλους υποδοχής θα διατηρήσουν το δικαίωμα διαμονής τους σε προσωπική βάση (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA, C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 45).
- 37 Συναφώς, από το ιστορικό θέσπισης της οδηγίας 2004/38 και, ειδικότερα, από την αιτιολογική έκθεση της πρότασης οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών [COM(2001) 257 τελικό] προκύπτει ότι, βάσει του προγενέστερου της οδηγίας 2004/38 δικαίου της Ένωσης, ο διαζευχθείς σύζυγος μπορούσε να στερηθεί το δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA, C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 46).
- 38 Στο πλαίσιο αυτό, στην ως άνω πρόταση οδηγίας διευκρινίζεται ότι η υπό εξέταση διάταξη, η οποία κατέστη εν συνεχεία το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, σκοπεί να παράσχει ορισμένη νομική προστασία στους υπηκόους τρίτων χωρών των οποίων το δικαίωμα διαμονής απορρέει από τον οικογενειακό δεσμό που αποτελεί ο γάμος και οι οποίοι, ως εκ

τούτου, θα μπορούσαν να πέσουν θύματα εκβιασμού σε σχέση με το διαζύγιο, καθώς και ότι η προστασία αυτή είναι αναγκαία μόνο σε περίπτωση αμετάκλητης απόφασης περί έκδοσης διαζυγίου, δεδομένου ότι, σε περίπτωση εν τοις πράγμασι χωρισμού, ουδόλως θίγεται το δικαίωμα διαμονής του συζύγου που είναι υπήκοος τρίτης χώρας (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA, C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 47).

- 39 Πράγματι, ενόσω ο γάμος εξακολουθεί να υφίσταται, ο σύζυγος που είναι υπήκοος τρίτης χώρας διατηρεί την ιδιότητα του μέλους της οικογένειας του πολίτη της Ένωσης, όπως ορίζεται στο άρθρο 2, σημείο 2, της οδηγίας 2004/38, και απολαύει, ως εκ τούτου, παράγωγου δικαιώματος διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής ή, κατά περίπτωση, στο κράτος μέλος του οποίου την ιθαγένεια έχει ο πολίτης της Ένωσης (απόφαση της 12ης Μαρτίου 2014, O. και B., C-456/12, EU:C:2014:135, σκέψη 61).
- 40 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, από το γράμμα, το πλαίσιο και τον σκοπό του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 προκύπτει ότι η εφαρμογή της διάταξης αυτής, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος που αντλείται από το άρθρο 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38, προϋποθέτει το διαζύγιο των ενδιαφερομένων (απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, NA, C-115/15, EU:C:2016:487, σκέψη 48).
- 41 Στη σκέψη 62 της απόφασης της 16ης Ιουλίου 2015, Singh κ.λπ. (C-218/14, EU:C:2015:476), το Δικαστήριο έκρινε ότι, στην περίπτωση κατά την οποία, πριν από την έναρξη της δικαστικής διαδικασίας έκδοσης διαζυγίου, ο πολίτης της Ένωσης εγκαταλείπει το κράτος μέλος στο οποίο κατοικεί ο σύζυγός του, προκειμένου να εγκατασταθεί σε άλλο κράτος μέλος ή σε τρίτη χώρα, το παράγωγο δικαίωμα διαμονής του υπηκόου τρίτης χώρας, βάσει του άρθρου 7, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, λήγει κατά την αναχώρηση του πολίτη της Ένωσης και δεν μπορεί πλέον να διατηρηθεί βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής.
- 42 Ωστόσο, στην περίπτωση που προβλέπεται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38, το να απαιτείται για τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής του υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου του, πολίτη της Ένωσης, να κινηθεί η δικαστική διαδικασία έκδοσης διαζυγίου πριν από την αναχώρηση του εν λόγω πολίτη της Ένωσης από το κράτος μέλος υποδοχής θα μπορούσε να παράσχει στον τελευταίο ένα μέσο πίεσης που θα ήταν προδήλως αντίθετο προς τον σκοπό της διασφάλισης της προστασίας του θύματος τέτοιων πράξεων και, ως εκ τούτου, να εκθέσει το θύμα, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 87 και 88 των προτάσεών του, σε εκβιασμό σε σχέση με το διαζύγιο ή την αναχώρηση.
- 43 Συνεπώς, αντιθέτως προς ό,τι κρίθηκε στη σκέψη 51 της απόφασης της 30ής Ιουνίου 2016, NA (C-115/15, EU:C:2016:487), πρέπει να γίνει δεκτό ότι, για τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38, η δικαστική διαδικασία έκδοσης διαζυγίου μπορεί να κινηθεί μετά την αναχώρηση του πολίτη της Ένωσης από το κράτος μέλος υποδοχής. Ωστόσο, προς κατοχύρωση της ασφάλειας δικαίου, υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου του που είναι πολίτης της Ένωσης μπορεί, εάν η δικαστική διαδικασία έκδοσης διαζυγίου δεν κινήθηκε πριν από την αναχώρηση του τελευταίου από το κράτος μέλος υποδοχής, να επικαλεστεί τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής του δυνάμει της ως άνω διάταξης μόνον εφόσον η διαδικασία αυτή κινήθηκε εντός εύλογου χρονικού διαστήματος από την εν λόγω αναχώρηση.

- 44 Συγκεκριμένα, πρέπει να δοθεί στον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας, σύζυγο πολίτη της Ένωσης, επαρκής χρόνος για να επιλέξει μεταξύ των δύο εναλλακτικών λύσεων που του παρέχει η οδηγία 2004/38 προκειμένου να διατηρήσει δικαίωμα διαμονής δυνάμει της οδηγίας αυτής, λύσεων οι οποίες συνίστανται είτε στην κίνηση δικαστικής διαδικασίας έκδοσης διαζυγίου με σκοπό την απόκτηση προσωπικού δικαιώματος διαμονής βάσει του άρθρου 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της εν λόγω οδηγίας είτε στην εγκατάστασή του στο κράτος μέλος στο οποίο κατοικεί ο πολίτης της Ένωσης με σκοπό τη διατήρηση του παράγωγου δικαιώματος διαμονής του. Συναφώς, επιβάλλεται να προστεθεί ότι ο σύζυγος δεν πρέπει οπωσδήποτε να κατοικεί μόνιμα με τον πολίτη της Ένωσης για να διαθέτει παράγωγο δικαίωμα διαμονής (αποφάσεις της 13ης Φεβρουαρίου 1985, Diatta, 267/83, EU:C:1985:67, σκέψεις 20 και 22, και της 8ης Νοεμβρίου 2012, Iida, C-40/11, EU:C:2012:691, σκέψη 58).
- 45 Εν προκειμένω, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 31 της παρούσας απόφασης, ο προσφεύγων της κύριας δίκης δεν επανενώθηκε με τη σύζυγό του στο κράτος μέλος καταγωγής της. Κίνησε τη δικαστική διαδικασία έκδοσης διαζυγίου στις 5 Ιουλίου 2018, ήτοι σχεδόν τρία έτη μετά την αναχώρηση της συζύγου του και της κόρης τους από το κράτος μέλος υποδοχής, χρονικό διάστημα το οποίο δεν φαίνεται να είναι εύλογο.
- 46 Ωστόσο, και εν πάση περιπτώσει, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, δυνάμει της εθνικής νομοθεσίας με την οποία μεταφέρεται στο εσωτερικό δίκαιο το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, υπήκοος τρίτης χώρας ευρισκόμενος στην κατάσταση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης διατηρεί το δικαίωμα διαμονής του, υπό την επιφύλαξη της τήρησης της υποχρέωσης που προβλέπεται στο δεύτερο εδάφιο του εν λόγω άρθρου.
- 47 Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν προκύπτει προδήλως ότι το υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, καθόσον αφορά το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 48 Ως εκ τούτου, το προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.

Επί του κύρους του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38

- 49 Πρέπει καταρχάς να εξακριβωθεί αν τα άρθρα 20 και 21 του Χάρτη έχουν σημασία προκειμένου, όπως ζητεί το αιτούν δικαστήριο, να εξεταστεί αν το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 ενδέχεται να οδηγήσει σε δυσμενή διάκριση των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι είναι θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας και των οποίων ο σύζυγος είναι πολίτης της Ένωσης, σε σχέση με εκείνους των οποίων ο σύζυγος είναι επίσης υπήκοος τρίτης χώρας.
- 50 Συναφώς, όσον αφορά, πρώτον, το άρθρο 21 του Χάρτη, δεδομένου ότι η διαφορετική μεταχείριση την οποία φέρεται να εισάγει το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 στηρίζεται στην ιθαγένεια του συζύγου που τέλεσε τις πράξεις ενδοοικογενειακής βίας, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 21, παράγραφος 2, του Χάρτη, κατά το οποίο, «[ε]ντός του πεδίου εφαρμογής των Συνθηκών και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών τους, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας», αντιστοιχεί, κατά τις επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (ΕΕ 2007, C 303, σ. 17), στο άρθρο 18, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ και πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με την τελευταία αυτή διάταξη.
- 51 Όπως όμως έχει κρίνει το Δικαστήριο, το άρθρο 18, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ αφορά καταστάσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης όπου υπήκοος κράτους μέλους υφίσταται δυσμενή διάκριση έναντι υπηκόων άλλου κράτους μέλους απλώς και μόνο λόγω της

- ιθαγένειάς του και δεν προορίζεται να έχει εφαρμογή σε περιπτώσεις ενδεχόμενης διαφορετικής μεταχείρισης μεταξύ υπηκόων των κρατών μελών και υπηκόων τρίτων χωρών (απόφαση της 4ης Ιουνίου 2009, Βάτσουρας και Κουπατάντζε, C-22/08 και C-23/08, EU:C:2009:344, σκέψη 52).
- 52 Συνεπώς, η διάταξη αυτή δεν έχει εφαρμογή ούτε στην περίπτωση ενδεχόμενης διαφορετικής μεταχείρισης μεταξύ δύο κατηγοριών υπηκόων τρίτων χωρών, όπως είναι οι δύο κατηγορίες θυμάτων πράξεων ενδοοικογενειακής βίας οι οποίες διαλαμβάνονται, αντιστοίχως, στο άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 και στο άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86.
- 53 Επομένως, το άρθρο 21 του Χάρτη δεν έχει σημασία για την εξέταση του κύρους την οποία ζητεί το αιτούν δικαστήριο.
- 54 Όσον αφορά, δεύτερον, το άρθρο 20 του Χάρτη, το άρθρο αυτό, το οποίο ορίζει ότι «[ό]λοι οι άνθρωποι είναι ίσοι έναντι του νόμου», δεν περιορίζει ρητώς το πεδίο εφαρμογής του και, ως εκ τούτου, εφαρμόζεται σε όλες τις καταστάσεις που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, όπως εκείνες οι οποίες εμπίπτουν στις οδηγίες 2004/38 και 2003/86 [πρβλ. γνωμοδότηση 1/17 (ΣΟΕΣ ΕΕ-Καναδά), της 30ής Απριλίου 2019, EU:C:2019:341, σκέψη 171 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 55 Συνεπώς, το άρθρο 20 του Χάρτη έχει σημασία για την εξέταση του κύρους την οποία ζητεί το αιτούν δικαστήριο.
- 56 Υπό τις συνθήκες αυτές, το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 πρέπει να εκτιμηθεί μόνον υπό το πρίσμα του άρθρου 20 του Χάρτη.
- 57 Όπως προκύπτει από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η κατά το άρθρο 20 του Χάρτη ισότητα έναντι του νόμου αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης η οποία επιτάσσει να μην αντιμετωπίζονται διαφορετικά συγκρίσιμες καταστάσεις ούτε να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο διαφορετικές μεταξύ τους καταστάσεις, εκτός αν η διαφορετική αυτή αντιμετώπιση δικαιολογείται αντικειμενικά (απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 2013, Schaible, C-101/12, EU:C:2013:661, σκέψη 76 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 58 Η απαίτηση να είναι οι καταστάσεις συγκρίσιμες προκειμένου να διαπιστωθεί η παραβίαση της αρχής της ίσης μεταχείρισης πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα του συνόλου των στοιχείων που τις χαρακτηρίζουν, ιδίως δε υπό το πρίσμα του αντικειμένου και του σκοπού της πράξης που εισάγει την επίμαχη διάκριση, εξυπακουμένου ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη, προς τούτο, οι αρχές και οι σκοποί του τομέα στον οποίο εμπίπτει η πράξη αυτή. Εφόσον οι καταστάσεις δεν είναι συγκρίσιμες, η διαφορετική αντιμετώπισή τους δεν θίγει την ισότητα έναντι του νόμου η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 του Χάρτη [γνωμοδότηση 1/17 (ΣΟΕΣ ΕΕ-Καναδά), της 30ής Απριλίου 2019, EU:C:2019:341, σκέψη 177 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 59 Εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο εκφράζει αμφιβολίες ως προς το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, καθόσον το εν λόγω άρθρο θεσπίζει καθεστώς διαφορετικό από εκείνο που προβλέπεται στο άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86, ενώ αμφότερα εφαρμόζονται, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, σε πανομοιότυπες καταστάσεις.
- 60 Συναφώς, όσον αφορά, πρώτον, το καθεστώς που θεσπίζεται με το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, το άρθρο 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας αυτής προβλέπει ότι το διαζύγιο δεν συνεπάγεται απώλεια του δικαιώματος διαμονής των μελών της οικογένειας πολίτη της Ένωσης τα οποία δεν έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους, εάν, μεταξύ άλλων, τούτο

υπαγορεύεται από ιδιαίτερες δυσχερείς καταστάσεις, όπως σε περίπτωση που το μέλος της οικογένειας υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας ενόσω υφίστατο ο γάμος. Όπως διευκρινίζεται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, τρίτο εδάφιο, της οδηγίας, τα εν λόγω μέλη της οικογένειας διατηρούν το δικαίωμα διαμονής αποκλειστικά σε προσωπική βάση.

- 61 Η διατήρηση του δικαιώματος διαμονής των εν λόγω μελών της οικογένειας, πριν από την απόκτηση δικαιώματος μόνιμης διαμονής, υπόκειται, ωστόσο, στις προϋποθέσεις του άρθρου 13, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, της οδηγίας 2004/38, δηλαδή ο ενδιαφερόμενος πρέπει να αποδείξει είτε ότι είναι εργαζόμενος, είτε ότι διαθέτει επαρκείς πόρους για τον ίδιο και τα μέλη της οικογένειάς του, ούτως ώστε να μην επιβαρύνουν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής, και ότι έχουν πλήρη ασφαλιστική κάλυψη ασθένειας στο κράτος μέλος υποδοχής, είτε ότι είναι μέλος της ήδη συσταθείσας στο εν λόγω κράτος μέλος οικογένειας ενός προσώπου το οποίο πληροί τις προϋποθέσεις αυτές.
- 62 Επισημαίνεται ότι οι ως άνω προϋποθέσεις αντιστοιχούν σε εκείνες του άρθρου 7, παράγραφος 1, στοιχεία α', β' και δ', της οδηγίας 2004/38, τις οποίες οφείλουν να πληρούν οι ίδιοι οι πολίτες της Ένωσης προκειμένου να έχουν δικαίωμα προσωρινής διαμονής, διάρκειας άνω των τριών μηνών, στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής.
- 63 Τέλος, από την αιτιολογική σκέψη 10 της ως άνω οδηγίας προκύπτει ότι σκοπός των εν λόγω προϋποθέσεων είναι, μεταξύ άλλων, να αποτραπεί το ενδεχόμενο να καταστούν τα πρόσωπα αυτά υπέρμετρο βάρος για το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας του κράτους μέλους υποδοχής.
- 64 Όσον αφορά, δεύτερον, το καθεστώς που θεσπίζεται με το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86, από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι, σε περίπτωση διαζυγίου, μπορεί να χορηγηθεί αυτόνομη άδεια διαμονής, κατόπιν αίτησης εφόσον απαιτείται, στα πρόσωπα που έχουν εισέλθει στο κράτος μέλος δυνάμει οικογενειακής επανένωσης και ότι τα κράτη μέλη θεσπίζουν τις διατάξεις οι οποίες εξασφαλίζουν τη χορήγηση αυτόνομης άδειας διαμονής σε περίπτωση «ιδιαίτερες δυσχερών περιστάσεων». Συναφώς, το σημείο 5.3 της ανακοίνωσης της Επιτροπής στο Συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, της 3ης Απριλίου 2014, για οδηγίες όσον αφορά την εφαρμογή της οδηγίας 2003/86 [COM(2014) 210 final], αναφέρει ως παράδειγμα «ιδιαίτερες δυσχερών συνθηκών» τις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας.
- 65 Το άρθρο 15, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής διευκρινίζει ότι οι όροι για τη χορήγηση και τη διάρκεια της εν λόγω αυτόνομης άδειας διαμονής καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο.
- 66 Επομένως, το άρθρο 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 και το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86 θεσπίζουν διαφορετικά καθεστώτα και προϋποθέσεις.
- 67 Ως εκ τούτου, πρέπει να εξακριβωθεί αν, αφενός, οι παντρεμένοι με πολίτη της Ένωσης υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του πολίτη αυτού και εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 και, αφετέρου, οι παντρεμένοι με υπήκοο τρίτης χώρας υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του εν λόγω υπηκόου τρίτης χώρας και εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86 βρίσκονται σε συγκρίσιμη κατάσταση όσον αφορά τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής τους σε κράτος μέλος, λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων που χαρακτηρίζουν αμφότερες τις καταστάσεις.

Επί των σκοπών του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 και του άρθρου 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86

- 68 Όσον αφορά τον σκοπό που επιδιώκει το άρθρο 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38, όπως επισημάνθηκε στις σκέψεις 36 έως 38 της παρούσας απόφασης, η διάταξη αυτή αποσκοπεί στην προστασία, σε περίπτωση διαζυγίου, ακύρωσης του γάμου ή λήξης της καταχωρισμένης συμβίωσης, του υπηκόου τρίτης χώρας ο οποίος υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του συζύγου του ή του συντρόφου του, πολίτη της Ένωσης, ενόσω υφίστατο ο γάμος ή η καταχωρισμένη συμβίωση, χορηγώντας του προσωπικό δικαίωμα διαμονής στο κράτος μέλος υποδοχής.
- 69 Η οδηγία 2003/86 επιδιώκει τον ίδιο αυτόν σκοπό προστασίας των μελών της οικογένειας που υπήρξαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας, καθόσον προβλέπει στο άρθρο 15, παράγραφος 3, ότι, σε περίπτωση, μεταξύ άλλων, διαζυγίου ή χωρισμού, μπορεί να χορηγηθεί αυτόνομη άδεια διαμονής στα πρόσωπα που έχουν εισέλθει στο κράτος μέλος δυνάμει οικογενειακής επανένωσης και ότι τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις οι οποίες εξασφαλίζουν τη χορήγηση της εν λόγω άδειας διαμονής σε περίπτωση ιδιαίτερως δυσχερών περιστάσεων.
- 70 Συνεπώς, το άρθρο 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 και το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86 έχουν ως κοινό σκοπό να διασφαλίσουν την προστασία των μελών της οικογένειας που υπήρξαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Ωστόσο, όπως προκύπτει από τη νομολογία που παρατέθηκε στη σκέψη 58 της παρούσας απόφασης, η συγκρισιμότητα των καταστάσεων πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των στοιχείων που τις χαρακτηρίζουν.

Επί των τομέων στους οποίους εμπίπτουν οι οδηγίες 2004/38 και 2003/86

- 71 Όσον αφορά τους τομείς στους οποίους εμπίπτουν οι οδηγίες 2004/38 και 2003/86, σημειώνεται ότι η οδηγία 2004/38 εκδόθηκε βάσει των άρθρων 12, 18, 40, 44 και 52 ΕΚ –νυν άρθρα 18, 21, 46, 50 και 59 ΣΛΕΕ αντιστοίχως–, ήτοι στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, και εντάσσεται, επομένως, στον διαλαμβανόμενο στο άρθρο 3 ΣΕΕ σκοπό της Ένωσης περί εγκαθίδρυσης εσωτερικής αγοράς, η οποία περιλαμβάνει έναν χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα εντός του οποίου διασφαλίζεται η θεμελιώδης αυτή ελευθερία σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης ΛΕΕ.
- 72 Υπενθυμίζεται ότι από τις αιτιολογικές σκέψεις 1 και 2 της οδηγίας 2004/38 προκύπτει ότι η ιθαγένεια της Ένωσης παρέχει σε κάθε πολίτη της Ένωσης το θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, με την επιφύλαξη των περιορισμών και των προϋποθέσεων που ορίζονται στις Συνθήκες και των μέτρων που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους, δεδομένου εξάλλου ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 45 του Χάρτη [απόφαση της 22ας Ιουνίου 2021, *Ordre des barreaux francophones et germanophone* κ.λπ. (Προληπτικά μέτρα ενόψει απομάκρυνσης), C-718/19, EU:C:2021:505, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].
- 73 Το δικαίωμα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών παρέχεται, επιπλέον, στα μέλη της οικογένειας των πολιτών της Ένωσης, ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους.

- 74 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι τα δικαιώματα που οι υπήκοοι τρίτων χωρών αντλούν από τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης σχετικά με την ιθαγένεια της Ένωσης δεν αποτελούν αυτοτελή δικαιώματα των εν λόγω υπηκόων, αλλά δικαιώματα που απορρέουν από την εκ μέρους πολίτη της Ένωσης άσκηση της ελευθερίας κυκλοφορίας και διαμονής. Ο σκοπός και η δικαιολόγηση των παράγωγων αυτών δικαιωμάτων στηρίζονται στη διαπίστωση ότι η άρνηση αναγνώρισης τέτοιων δικαιωμάτων μπορεί να θίξει την ελευθερία κυκλοφορίας του πολίτη της Ένωσης, αποτρέποντάς τον από την άσκηση των δικαιωμάτων του εισόδου και διαμονής στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής (απόφαση της 16ης Ιουλίου 2015, Singh κ.λπ., C-218/14, EU:C:2015:476, σκέψη 50 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 75 Όσον αφορά την οδηγία 2003/86, η οδηγία αυτή εκδόθηκε βάσει του άρθρου 63, παράγραφος 3, στοιχείο α', ΕΚ –νυν άρθρο 79 ΣΛΕΕ–, ήτοι στο πλαίσιο της κοινής μεταναστευτικής πολιτικής της Ένωσης, η οποία έχει ως σκοπό να εξασφαλίζει, σε όλα τα στάδια, την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, τη δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των κρατών μελών, καθώς και την πρόληψη της παράνομης μετανάστευσης και της εμπορίας ανθρώπων και την ενισχυμένη καταπολέμησή τους.
- 76 Συναφώς, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 122 των προτάσεών του, η αρμοδιότητα της Ένωσης σε θέματα μετανάστευσης είναι αρμοδιότητα εναρμόνισης. Θεσπίζονται, επομένως, κοινοί κανόνες μέσω οδηγιών, όπως είναι η οδηγία 2003/86, τις οποίες τα κράτη μέλη υποχρεούνται να μεταφέρουν στο εσωτερικό τους δίκαιο, πλην όμως τα κράτη μέλη δύνανται να νομοθετούν επί των ζητημάτων που δεν καλύπτονται από το δίκαιο της Ένωσης και να παρεκκλίνουν από τους κοινούς κανόνες στο μέτρο που το δίκαιο της Ένωσης το επιτρέπει.

Επί των αντικειμένων των οδηγιών 2004/38 και 2003/86

- 77 Όσον αφορά τα αντικείμενα των οδηγιών 2004/38 και 2003/86, επισημαίνεται ότι, κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 2004/38, η οδηγία αυτή καθορίζει τους όρους που διέπουν την άσκηση του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών από τους πολίτες της Ένωσης και τα μέλη των οικογενειών τους, το δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους και τους περιορισμούς των δικαιωμάτων αυτών για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας ή δημόσιας υγείας.
- 78 Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από το ίδιο το γράμμα των άρθρων 20 και 21 ΣΛΕΕ, το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών δεν είναι απεριόριστο, αλλά υπόκειται στους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από τη Συνθήκη ΛΕΕ καθώς και από τις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της [απόφαση της 22ας Ιουνίου 2021, Ordre des barreaux francophones et germanophone κ.λπ. (Προληπτικά μέτρα ενόψει απομάκρυνσης), C-718/19, EU:C:2021:505, σκέψη 45 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία]. Συνεπώς, ο νομοθέτης της Ένωσης ρύθμισε με την οδηγία 2004/38 τους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις αυτές, σύμφωνα με τα εν λόγω άρθρα της Συνθήκης ΛΕΕ.
- 79 Όσον αφορά την οδηγία 2003/86, η οδηγία αυτή έχει ως αντικείμενο, σύμφωνα με το άρθρο 1, σε συνδυασμό με την αιτιολογική της σκέψη 6, τον καθορισμό, βάσει κοινών κριτηρίων, των ουσιαστικών προϋποθέσεων υπό τις οποίες μπορούν να ασκούν το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης οι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην επικράτεια των κρατών μελών.

- 80 Επομένως, με την οδηγία 2003/86, ο νομοθέτης της Ένωσης θέλησε να εξασφαλίσει την προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών σχετικά με τις προϋποθέσεις εισδοχής και διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 3 της οδηγίας αυτής.

Επί των σκοπών των οδηγιών 2004/38 και 2003/86

- 81 Όσον αφορά τους σκοπούς των οδηγιών 2004/38 και 2003/86, επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 3 και 4 της οδηγίας 2004/38, η οδηγία αυτή αποσκοπεί στο να διευκολυνθεί η άσκηση του θεμελιώδους ατομικού δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής στην επικράτεια των κρατών μελών, το οποίο παρέχεται απευθείας στους πολίτες της Ένωσης βάσει του άρθρου 21, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, και στο να ενισχυθεί το θεμελιώδες αυτό δικαίωμα (απόφαση της 2ας Οκτωβρίου 2019, Bajratari, C-93/18, EU:C:2019:809, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 82 Η επιδίωξη του σκοπού της διευκόλυνσης της άσκησης του θεμελιώδους δικαιώματος κάθε πολίτη της Ένωσης να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα απαιτεί, βεβαίως, να επιδιώκονται επίσης οι σκοποί της προστασίας της οικογενειακής του ζωής και της ενσωμάτωσης της οικογένειάς του στο κράτος μέλος υποδοχής. Ως εκ τούτου, το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2004/38 παρέχει δικαίωμα διαμονής στα μέλη της οικογένειας του πολίτη αυτού. Ομοίως, έχει κριθεί ότι όροι οι οποίοι ευνοούν την ενσωμάτωση των μελών των οικογενειών των πολιτών της Ένωσης στο κράτος μέλος υποδοχής συμβάλλουν στην υλοποίηση του σκοπού της ελεύθερης κυκλοφορίας (πρβλ. αποφάσεις της 17ης Απριλίου 1986, Reed, 59/85, EU:C:1986:157, σκέψη 28, και της 6ης Οκτωβρίου 2020, Jobcenter Krefeld, C-181/19, EU:C:2020:794, σκέψη 51). Ωστόσο, οι εν λόγω σκοποί της προστασίας και της ενσωμάτωσης είναι δευτερεύοντες σε σχέση με τον πρωταρχικό σκοπό της οδηγίας αυτής, ο οποίος συνίσταται στη διευκόλυνση της ελεύθερης κυκλοφορίας των πολιτών της Ένωσης.
- 83 Όσον αφορά την οδηγία 2003/86, η οδηγία αυτή έχει ως γενικό σκοπό να διευκολύνει την ενσωμάτωση των υπηκόων τρίτων χωρών στα κράτη μέλη επιτρέποντας την οικογενειακή επανένωση χάριν του οικογενειακού βίου, όπως προκύπτει από την αιτιολογική της σκέψη 4 (απόφαση της 21ης Απριλίου 2016, Khachab, C-558/14, EU:C:2016:285, σκέψη 26 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

Επί της εξουσίας εκτίμησης που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη στο πλαίσιο της εφαρμογής των προϋποθέσεων τις οποίες θέτουν οι οδηγίες 2004/38 και 2003/86

- 84 Σε ό,τι αφορά την εξουσία εκτίμησης που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη στο πλαίσιο της εφαρμογής της οδηγίας 2004/38, η εξουσία αυτή είναι περιορισμένη, υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής του άρθρου 37 της εν λόγω οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, The Department for Communities in Northern Ireland, C-709/20, EU:C:2021:602, σκέψη 83).
- 85 Αντιθέτως, η εξουσία εκτίμησης που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη στο πλαίσιο της οδηγίας 2003/86 είναι ευρεία όσον αφορά, ακριβώς, τις προϋποθέσεις χορήγησης, βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 3, της οδηγίας αυτής, αυτόνομης άδειας διαμονής, σε περίπτωση διαζυγίου, στον υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος εισήλθε στην επικράτεια του οικείου κράτους μέλους δυνάμει οικογενειακής επανένωσης και ο οποίος υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια του γάμου από τον συντηρούντα.

- 86 Πράγματι, μολονότι είναι αληθές ότι η ως άνω διάταξη επιβάλλει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν διατάξεις οι οποίες εξασφαλίζουν, σε μια τέτοια περίπτωση, τη χορήγηση αυτόνομης άδειας διαμονής στον ενδιαφερόμενο υπήκοο τρίτης χώρας, γεγονός παραμένει ότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 65 της παρούσας απόφασης, το άρθρο 15, παράγραφος 4, της οδηγίας αυτής διευκρινίζει ότι οι όροι για τη χορήγηση και τη διάρκεια της εν λόγω αυτόνομης άδειας διαμονής καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο.
- 87 Επομένως, προβαίνοντας, στο άρθρο 15, παράγραφος 4, της οδηγίας 2003/86, σε παραπομπή στο εθνικό δίκαιο, ο νομοθέτης της Ένωσης εκφράζει την πρόθεσή του να αφήσει στη διακριτική ευχέρεια κάθε κράτους μέλους τον προσδιορισμό των όρων για τη χορήγηση αυτόνομης άδειας διαμονής, σε περίπτωση διαζυγίου, σε υπήκοο τρίτης χώρας ο οποίος εισήλθε στην επικράτεια του δυνάμει οικογενειακής επανένωσης και ο οποίος υπήρξε θύμα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας που τελέστηκαν κατά τη διάρκεια του γάμου από τον σύζυγό του (πρβλ. απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2018, C και A, C-257/17, EU:C:2018:876, σκέψη 49 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 88 Εν πάση περιπτώσει, η εξουσία εκτίμησης που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη δεν πρέπει να χρησιμοποιείται από αυτά με τρόπο που να θίγει τον σκοπό της εν λόγω οδηγίας και την πρακτική αποτελεσματικότητά της ή που να παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας (πρβλ. απόφαση της 9ης Ιουλίου 2015, K και A, C-153/14, EU:C:2015:453, σκέψεις 50 και 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).
- 89 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι, παρά το γεγονός ότι το άρθρο 13, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/38 και το άρθρο 15, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/86 έχουν ως κοινό σκοπό να διασφαλίσουν την προστασία των μελών της οικογένειας που υπήρξαν θύματα ενδοοικογενειακής βίας, τα θεσπιζόμενα με τις οδηγίες αυτές καθεστώτα εμπίπτουν σε διαφορετικούς τομείς, οι οποίοι έχουν επίσης διαφορετικές αρχές, αντικείμενα και σκοπούς. Επιπλέον, οι έλκοντες δικαιώματα από την οδηγία 2004/38 απολαύουν διαφορετικού καθεστώτος και δικαιωμάτων άλλης φύσεως από εκείνα που μπορούν να επικαλεστούν οι έλκοντες δικαιώματα από την οδηγία 2003/86, η δε εξουσία εκτίμησης που αναγνωρίζεται στα κράτη μέλη για την εφαρμογή των προϋποθέσεων τις οποίες θέτουν οι οδηγίες αυτές δεν είναι η ίδια. Η διαφορετική μεταχείριση για την οποία παραπονεύεται ο προσφεύγων της κύριας δίκης προέκυψε ιδίως από μια επιλογή στην οποία προέβησαν οι βελγικές αρχές στο πλαίσιο της άσκησης της ευρείας εξουσίας εκτίμησης που τους αναγνωρίζει το άρθρο 15, παράγραφος 4, της οδηγίας 2003/86.
- 90 Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, όσον αφορά τη διατήρηση του δικαιώματος διαμονής τους στην επικράτεια του οικείου κράτους μέλους, οι παντρεμένοι με πολίτη της Ένωσης υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του πολίτη αυτού και οι οποίοι εμπίπτουν στην οδηγία 2004/38, αφενός, και οι παντρεμένοι με άλλον υπήκοο τρίτης χώρας υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι υπήρξαν θύματα πράξεων ενδοοικογενειακής βίας εκ μέρους του εν λόγω υπηκόου τρίτης χώρας και οι οποίοι εμπίπτουν στην οδηγία 2003/86, αφετέρου, δεν βρίσκονται σε συγκρίσιμη κατάσταση για τους σκοπούς της ενδεχόμενης εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης, της οποίας την τήρηση εξασφαλίζει το δίκαιο της Ένωσης και, ιδίως, το άρθρο 20 του Χάρτη.
- 91 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, διαπιστώνεται ότι από την εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 υπό το πρίσμα του άρθρου 20 του Χάρτη.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 92 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπόμπου που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Από την εξέταση του προδικαστικού ερωτήματος που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο δεν προέκυψε κανένα στοιχείο ικανό να θίξει το κύρος του άρθρου 13, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών μελών, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1612/68 και την κατάργηση των οδηγιών 64/221/ΕΟΚ, 68/360/ΕΟΚ, 72/194/ΕΟΚ, 73/148/ΕΟΚ, 75/34/ΕΟΚ, 75/35/ΕΟΚ, 90/364/ΕΟΚ, 90/365/ΕΟΚ και 93/96/ΕΟΚ, υπό το πρίσμα του άρθρου 20 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

(υπογραφές)